

ارتباط مسجد، قرآن و انسان

علی افضلی (کارشناس معارف)

مسجد در تاریخ تمدن اسلامی اولین نهاد اجتماعی و سازمانی است که مستقیماً از سوی پیامبر اکرم(صلی الله و علیه و آله) و در نخستین روزهای تأسیس حکومت اسلامی پایه‌گذاری شد و تا مدت‌ها قلب تپنده جامعه اسلامی و مرکز اجتماع مسلمین بود.

این مقاله به بررسی ارتباط مسجد به‌عنوان مکانی برای اجتماع دینی و رسانه تبلیغی، با قرآن کریم از منظر برنامه‌های تربیتی و انسان‌ساز، و انسان، مخاطب اصلی خداوند، می‌پردازد. ابتدا اهمیت و جایگاه مسجد را بررسی کرده، سپس به سراغ قرآن و مسائل مطرح شده در آن می‌رویم و در آخر به بررسی روش تربیت قرآنی در مسجد می‌پردازیم.

مسجد

مسجد از ریشه «سجد» به معنای پیشانی است. مسجد حالت متواضعانه را شامل می‌شود و به این محل نمازخانه می‌گویند. مسجد محل عبادت مسلمانان و خانه خدا معرفی شده است و به علت اینکه سجده نمود کامل عبادت

است، این نام انتخاب شده است.

مسجد نردبان رشد معنوی

مسجد در اسلام مکانی مقدس و حائز اهمیت است. روایات بسیاری درباره فضیلت رفت و آمد و نشستن در مسجد و خواندن نماز در آن به خصوص به جماعت گفته شده است. خداوند در آیه ۲۹ سوره اعراف می‌فرماید: «و اقیموا وجوهکم عند کل مسجد و ادعوه مخلصین له الدین؛ و به سوی هر مسجدی رو کنید و به عبادت بپردازید و خالصانه در دین خود خدا را بخوانید».

در حدیثی از رسول اکرم (ص) آمده: «المساجد سوق من السواق الاخرة قراها المغفرة و تحضتها الجنة؛ مساجد بازاری از بازارهای آخرت است از کسانی که به آن وارد می‌شوند با مغفرت پذیرایی می‌شود و هدیه آنان بهشت است».^۱

امام صادق (ع) می‌فرماید: «مَنْ مَشَى إِلَى مَسْجِدٍ مِنْ مَسَاجِدِ اللَّهِ فَلَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ خَطَايَا حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى مَنْزِلِهِ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ مُجِيَّ عَنْهُ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ وَ رُفِعَ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ؛ کسی که به سوی مسجد گام برمی‌دارد بر هیچ خشک و تری پا نمی‌گذارد مگر اینکه از زمین اول تا هفتم برای او تسبیح می‌کنند».^۲

با توجه به این مطالب تردیدی باقی نمی‌ماند که مسجد تأثیر بسزایی در ارتقای معنوی انسان و رشد ایمانی او دارد و موجب ثواب اخروی می‌گردد.

نقش قرآن در رشد انسان

مسائل مطرح شده در قرآن را می‌توان در سه بخش خلاصه کرد:

۱. آیات اعتقادی که به مسائل اعتقادی مثل توحید، معاد، بیان صفات الهی، مسئله نبوت و... در قالب داستان‌هایی از انبیا، آیات

عذاب و بشارت بهشت، استدلال‌ات عقلی و سفارش به تفکر، می‌پردازد.

۲. آیات اخلاقی که در آنها از نحوه صحیح رفتار با والدین، همسایه‌ها، روابط اخلاقی بین زن و شوهر، رابطه با فرزند، گناهان

قلبی و صفات مؤمنان و از اموری از این دست سخن به میان آمده است.

۳. آیات مربوط به احکام الهی و دستورات شرعی مثل نماز، روزه، زکات، حج، خرید و فروش، ازدواج و طلاق و... است.

هر کدام از این سه بخش در تربیت و تکامل انسان مؤثر هستند؛ یعنی یک انسان برای رسیدن به سعادت و رشد معنوی و کمال

انسانی به اعتقاد و جهان بینی صحیح، رفتار اخلاقی و دینی، و انجام اعمال عبادی نیاز دارد.

انسان و قرآن در مسجد:

مهم‌ترین بحث این مقاله عامل انسانی در مسجد است. مسجد به‌عنوان یک پایگاه عظیم اجتماعی، باید در راستای

نهادینه سازی معارف قرآن در بین اقشار جامعه گام‌های بلندی بردارد. متولیان مسجد و امام جماعت می‌توانند در

زمینه آشنایی نمازگزاران و نوجوانان و جوانان با آموزه‌های قرآنی برنامه‌ریزی کرده، طرح‌ها و برنامه‌های مفید و

جذاب را اجرا نمایند. مهمترین این برنامه‌ها عبارت‌اند از:

- تشکیل کلاس‌های قرآن: این کلاس‌ها دارای تنوع زیادی هستند که روخوانی، ترتیل، حفظ، قرائت، مفاهیم و تفسیر را شامل می‌شوند. این کلاس‌ها می‌تواند در گروه‌های مختلف سنی و در سطوح مبتدی تا استادی برای خانم‌ها و آقایان برگزار شوند و علاقمندان می‌توانند در هر رشته‌ای ثبت نام کنند.

آنچه که متولیان این امر باید به آن توجه داشته باشند این است که در انتخاب اساتید قرآن نهایت دقت را داشته باشند و ترجیحاً معلمان آگاه و با سواد و متدین را برای این امر گزینش نمایند.

- ایجاد کتابخانه و بانک نرم افزار: کتاب جویباری دائمی است که مدام تازه‌ها را در اختیار انسان قرار می‌دهد. یکی از نیازهای ضروری هر مسجدی، داشتن کتابخانه‌ای است که از نظر داشتن کتب دینی و قرآنی غنی باشد. همچنین به دلیل گسترش دانش‌های دیجیتال، وجود یک بانک نرم افزار ضرورت دارد. دارا بودن چنین امکاناتی، زمینه اقبال و روی آوری اهل علم، به خصوص نسل جوان به مسجد و قرآن را فراهم می‌آورد. اهمیت این مسئله بر هیچ انسان آگاهی پوشیده نیست.

- استفاده از روش‌های نوین آموزشی:

در واقع این بخش بیشتر در جهت آموزش قرآن به کودکان و نوجوانان است. روحیه شاد و حساس کودکان و نوجوانان نیازمند توجه ویژه و نحوه برخورد حساب شده است. کودکان دوست دارند در محیطی شاد و به دور از اجبار و سختی و همراه بازی کردن فرایند یادگیری را تجربه کنند. از این رو شایسته است از روش‌های نوین آموزشی که همراه بازی و سرگرمی است استفاده شود.

- منبرهای قرآنی: منبر از صدر اسلام در مساجد وسیله ترویج معارف قرآن بوده است. برگزاری سخنرانی‌ها و موعظه‌های اخلاقی در مساجد و منبرها، نقش بسیار زیادی در ترویج آموزه‌های قرآنی دارد. علما و واعظان ارجمند می‌توانند از طریق تفسیر آیات قرآن و توصیه‌های اخلاقی مردم را هر چه بیشتر با این کتاب سراسر نور و معنویت آشنا سازند.

انسان موجودی است که دارای استعدادهای بالقوه بی‌شماری است. این ظرفیت‌ها و استعدادها اگر درست هدایت شوند و رو به کمال انسانی داشته باشند، می‌توانند انسان را به مقام خلیفة اللہی نائل سازند. از این رو خداوند متعال که هم خالق و هم پرورش دهنده موجودات است، برای رسیدن انسان به کمال و قرب الهی برنامه مدونی را در قالب بیانات نورانی به پیامبر اکرم(ص) وحی فرمودند. این کلمات نورانی که قرآن نام گرفته‌اند، حاوی دستورات راه‌گشایی برای نیل به مقصود هستند. اسلام برای گسترش فرهنگ ناب خود، مسجد را عبادتگاه و مکانی برای اجتماع مسلمان و ترویج حقایق و معارف قرآن در نظر گرفته است. از این مطالب چگونگی ارتباط مسجد، قرآن و انسان به خوبی شناخته می‌شود.

١. امالى شيخ طوسى؛ جزء ١؛ ص ١٥٤.

٢. وسائل الشيعه؛ ج ٣؛ ص ٤٨٣.